

ban lévő szlovákiai magyar irodalmi lexikon egyes címszavait jogosulatlanul is felhasználta...

A kötet belső arányait tekintve megállapítható: túlságosan nagy súllyal szerepelnek a korszak jelentéktelen, említésre is alig méltó költői, de ugyanakkor felületesen van elintézve a viszonylag színvonalas írói esszé és politikai közírás (pl. Szvatkó Pál, Szalatnai Rezső és Peéry Rezső munkássága). Amíg verselemzés címén Fónod bőven idézi a jobbára feledésbe merült költők gyengécske műveit, addig az értekező próza maradandóbb értékű alkotásait legfeljebb egy-két mondatos ismertetéssel intézi el. Az időhatárok kijelölésében is érezhető némi bizonytalanság: alkalmanként, néhány szóval kitér az egyes

szervezők 1945 utáni munkásságára, de nem említi a visszacsatolt területen élő írók 1938 és 1945 közötti tevékenységét (pedig a kassai Új Élet 1939/40-es évfolyama, vagy az ugyancsak kassai Új Magyar Museum vastag füzetei ugyancsak beletartoznak a felvidéki magyar műveltség kontextusába). Végül is nemcsak az paradox, ahogy Fónod könyve elkészült és megjelent, hanem az általa betöltött szerep is: összefoglaló jellegénél fogva ugyan hiányt pótol, s vélhetőleg tankönyvként fogják használni, ám ennek ellenére nem kínál lényegesnek mondható tudományos eredményeket, s nem is idézi láttató erővel a felföldi magyar műveltség egykori gazdagságát.

Berkes Tamás

FOTOGÁFIÁK KASSÁK LAJOSRÓL 1915–1967

Szerkesztette: Csaplár Ferenc. Budapest, Kassák Múzeum, 1992.

Milyen egy ember?

Amíg élnek azok, akik ismerték, elmondják. Ha csak egyet hallgat meg valaki, azt hiszi maga elé tudja képzelni, ha többet, egyre jobban zavarba jön.

Milyen is egy ember? Valószínűleg olyan, amilyennek megmaradt fényképei mutatják. Ha csak egy fotográfia maradt róla, biztos az ítélet: ilyen. Ha több, ha sokkal több, elbizonytalanodunk.

Milyen ember volt Kassák?

Aki még személyesen ismerte, azt mondja: ilyen. Akinek nem sikerült látni őt húszévesnek, kétszer, háromszor húsz évesnek, mind mást mond. Segíthet-e egy könyv, egy kiállítás, egy megszállott muzeológus, aki összeszedett minden fellelhető fényképet Kassákról és élénk teszi: dönts el magad, ki van a fényképek mögött?

Szerintem nem egy ember, hanem annyi, ahány fénykép. Persze mind-egyiket Kassák Lajosnak hívták, mind-egyikük költő volt és festő és Kassák.

221 tétel fénykép. Ezek készültek reggel, délben, este, az egyikén fiatal, a másikon öreg, szomorú vagy még szomorúbb. Mindegyiken Kassákat látjuk, amint Kassákat játszik. Lapozzák át a könyvet, nem találnak egyetlen egy képet sem, ahol kiesne szerepéből. Nem volt buta ember, tudta, a fénykép az örökkévalóságnak készül, és ő szinte minden expozíció előtt megformázta a szigorú, kérlelhetetlen, meg nem alkuvó művészt, akinek hitte és hitette magát.

Ahhoz, hogy ezek a fényképek új életre keljenek, hogy kelljenek, azaz betölthessék azt a feladatukat, amiért létrejöttek, hogy odaálljanak a mindenkori néző elé, és azt mondják pökhendi göggel: én vagyok Kassák Lajos, kell még valami. Sőt, több valami. Először is egy Csaplár Ferenc, aki megszállottként foglalkozik Kassák életművével, s kell a kiállítás és kell a könyv, ami által az egy fényképből sok fénykép lesz, a 221 Kassákból annyi ezerrel több, ahány pél-

dányban kinyomták és eladták a katalógus-könyvet, s amely által 1 × 221 Kassák most itt ül, áll, néz Hévízgyörkön az íróasztalomon, s én mindőjükkel szembenézve kutatgatom a képek mögött a gesztust, a szándékot, hogy ha én most odaállok és ő meg odaáll... akkor ő 80 év múlva mit fog látni.

A kötetből csak az utolsó fénykép lóg ki. Rédner Márta felvételén a halotti maszkot látjuk. Ő már nem Kassák! Azokat a vonásokat nem ő rendezte Kassákivá, ott egy nála is tehetségesebb pozór működött. Nem kell ez a kép! Pont az ellenkezőjéről szól, mint az előző kétszázhusz. Emitt az örök élet, azon az örök halál és még az is csak a másolat másolataként...

Ha nyílna egyszer egy olyan kiállítás, ahol élő vagy élt emberek halotti vagy élőhalotti maszkjai lennének a falon sorbarendezve, biztos hogy nem mennek el oda, mint ahogy azokat sem értem meg, akik önmaguk vagy szeret-

teik gipszmaszkjait lakásuk falán, az ágyuk fölött tartják. A fénykép, az igen! Egy könyv, ami egy ember valamennyi megtalált fotóját felsorakoztatja, az igen! A könyv, ami nem szól másról csak a fotográfiáról, csak Kassákról, és nem tesz különbséget a félmilliót érő André Kertész kép és a negyven forintos FÉNYSZÖV fotó között, de meg kell venni és végig kell nézni. Ezután ha valamit olvasunk, látunk Kassáktól, azonnal szembesíteni kell akkori képével, és dühönghetünk, hogy ha egyszer egy könyv Kassák minden fényképét számbaveszi, leírja, akkor miért csak száztízet mutat meg? Lesz-e több fotóikonográfia Kassákról, amelyben minden képével szembesülhetünk? És lesz-e egyáltalán több fotóikonográfia? Egy könyvtípus, ami ki van találva, melyből megjelent már tíz kötet, s nincs tovább. Pedig akad még fénykép és akad méltó személység is.

Kincses Károly